

Άννα Κακανάκη
Anna Kakanaki

Σκέψεις σχετικά με τη διαστροφή και τη νεύρωση. Από το σεμινάριο VI: Η επιθυμία και η ερμηνεία της
Notes concernant la perversion et la névrose. Du séminaire VI : *Le désir et son interprétation*

Πολύ συχνά ο Λακάν στο σεμινάριο VI ενώ ξεκινά να μιλήσει για τη νεύρωση, μιλά για τη διαστροφή αντιδιαστέλλοντας τις δυο δομές, όπως άλλωστε το κάνει και ο Φρόντ.

Θα σας πω λοιπόν τα σημεία που θεώρησα σημαντικά σχετικά με αυτήν την αντιδιαστολή της νευρωσικής και της διαστροφικής επιθυμίας. Το ερώτημα μου είναι πως ο διάστροφος μέσω της επιθυμίας του μπορεί να « παρασύρει » την επιθυμία του νευρωτικού υποκειμένου. Θα αναφερθώ κυρίως στο συγκεκριμένο σεμινάριο.

Μπορούμε να πούμε ότι η επιθυμία και η έλλειψη είναι συνδεδεμένες ψυχικές διαδικασίες, ως προς τις οποίες τοποθετείται κάθε ψυχική δομή. Για να μπορέσει το υποκείμενο να μπει στην τροχιά της επιθυμίας είναι αναγκαίο να γίνουν αποδεκτές η έλλειψη και η τομή.

Ας πω καταρχήν πως ξεκινά η διαδικασία της επιθυμίας στο υποκείμενο. Μιλάμε πάντα για την ασυνείδητη επιθυμία.

Η επιθυμία και οι εκφάνσεις της στα έλλογα όντα έχουν πάντα να κάνουν με τη γλώσσα, την τομή, την ετερότητα, τελικά με τον Άλλο και την επιθυμία του. Το υποκείμενο μέσα από τη συνάντησή του με τον Άλλο ρωτά: «τι με θέλεις?» Το αντικείμενο της επιθυμίας είναι, λέει ο Λακάν, το αντικείμενο της επιθυμίας του Άλλου. Αναφέρομαι εδώ στο αρχικό ερώτημα «τι με θέλεις?» όπως δομείται στο νήπιο, το οποίο έρχεται κυριολεκτικά αντιμέτωπο με τη μητέρα του, τον αρχικό Άλλο που το εισάγει στον κόσμο μέσα από τη γλώσσα. Ο Άλλος, θα γίνει ο τόπος της γλώσσας. Λέμε ότι το συναίσθημα, μορφοποιείται μέσω των λέξεων. Το υποκείμενο για να αμυνθεί θέτει το αρχικό ερώτημα, στο οποίο απαντά μέσω της δόμησης μιας απάντησης-φαντασίωσης που υποθέτει ότι ο Άλλος έχει γι' αυτό. Η ασυνείδητη φαντασίωση είναι λοιπόν το σενάριο το οποίο στηρίζει την επιθυμία-άμυνα απέναντι στον Άλλο. Επιθυμία βάση της οποίας το υποκείμενο διανύει τη ζωή του.

Το υποκείμενο εφόσον εξελίσσεται λίγο πολύ «φυσιολογικά» στα πλαίσια της νεύρωσης αντιλαμβάνεται σιγά-σιγά την έννοια της τομής: ότι δηλαδή η τομή υπάρχει στον χρόνο όπως στις γενεές, στη διαφορά των φύλλων, στην παρουσία-απουσία της μητέρας του, στη φαντασία-πραγματικότητα. Στο συνειδητό-ασυνείδητο, στη γλώσσα.

Το σημάδι της μπάρας, που ο Λακάν έθεσε ως αυτό που διαιρεί το υποκείμενο \$ αναφέρεται σε όλες αυτές τις τομές. Αναφέρεται στον ευνουχισμό, δηλαδή ουσιαστικά στην έλλειψη, σύμφυτη του υποκειμένου στην οποία όλες αυτές οι τομές παραπέμπουν. Αφής στιγμής το υποκείμενο αναλάβει την έλλειψη του, την αναγνωρίζει και στον Άλλο ο οποίος, μη όντας πλήρης, είναι επίσης διηρημένος, διαγεγραμμένος. Στο μέτρο που « τίποτε το πραγματικό από την πλευρά του άλλου (Άλλου) δεν μπορεί να αντικαταστήσει, [...] αυτήν τη θεμελιώδη έλλειψη η οποία βρίσκεται ως τέτοια στο επίπεδο του σημαίνοντος¹.» Αλλά αυτό είναι μάλλον η κατάσταση ενός νευρωτικού υποκειμένου που έχει εργαστεί ψυχικά. Αντίθετα το υποκείμενο που υποφέρει από τη νεύρωση του, δεν πλησιάζει το αντικείμενο της επιθυμίας του, το αποφεύγει όπως λέει η Gisèle Chaboudez². Δεν αναλαμβάνει την επιθυμία του αφού αυτό υποθέτει να αποδεχθεί τον ευνουχισμό, την τομή και την έλλειψη που έχει ως αποτέλεσμα. Αναφέρομαι εδώ στο δεύτερο χρόνο του Οιδιποδείου συμπλέγματος όπου ο φαντασιακός πατέρας στερεί τη μητέρα από τον φαντασιακό φαλλό αλλά επίσης υποδεικνύει στο παιδί ότι δεν μπορεί να κατέχει αυτή τη θέση για τη μητέρα. Καθώς το παιδί το αποδέχεται επικυρώνει την πατρική απαγόρευση της απόλαυσης. Δηλαδή ο πατρικός νόμος ακολουθείται από το νευρωτικό στο μέτρο που δεν παραβιάζει την επιθυμία του Άλλου για να αναλάβει τη δική του. Το να αναλάβει την επιθυμία του, θα τον οδηγούσε να αντιληφθεί τα όρια του όπως και αυτά του Άλλου όπως και την ελευθερία του. « Η παραβίαση του νόμου [με την έννοια της γονεϊκής εντολής]³ επιτρέπει την υπέρβαση της επιθυμίας του Άλλου, χωρίς ωστόσο, την άρνηση του συμβολικού χρέους⁴ ».

Το υποκείμενο εξελίσσεται στον τρίτο χρόνο του οιδιποδείου όπου, αποδεχόμενο την πατρική απαγόρευση να είναι στη θέση του φαλλού για τη

¹ J. Lacan, le séminaire, livre VI, *Le désir et son interprétation*, Gaogoa, version rue CB, διάλεξη της 13 Μαΐου, σ. 234.

² G. Chaboudez, « Devenir de l'articulation perverse », dans *Actualités de la psychanalyse*, Toulouse, érès, 2014, σ. 395-401.

³ Δική μου σημείωση.

⁴ I. Morin, « La perversion de la loi I », in *Psychanalyse*, numéro 29, Toulouse, érès 2014/1, σ. 17.

μητέρα, ο νευρωσικός απελευθερώνεται από το άγχος, πράγμα το οποίο του επιτρέπει να έχει πρόσβαση στην ταύτιση με τον γονέα του ίδιου φύλλου και στο όνομα του πατέρα. Για την Isabelle Morin η επιθυμία είναι απόλυτα συνδεδεμένη με τη δομή του νόμου «που έχει φορέα τον πατέρα ο οποίος τον ενσαρκώνει ώστε να φθάσει στην επιθυμία⁵». Αντιθέτως στη διαστροφή παρότι το υποκείμενο έχει πρόσβαση στον τρίτο χρόνο του Οιδιποδείου συμπλέγματος, απαρνούμενο τον ευνουχισμό της μητέρας και συγχρόνως τη διαφορά των φύλλων, παλινδρομεί στο προοιδιπόδειο τρίγωνο δηλαδή στην ταύτιση με τη μητέρα η/και με τον φαντασιακό φαλλό.

Ο νευρωσικός δέχεται την εναλλακτική: ή να «είναι» ο φαλλός ή να τον «έχει», δηλαδή τη λογική φόρμα του Οιδιποδείου συμπλέγματος σύμφωνα με την G. Chaboudez⁶. Όμως ύστερα υπεκφεύγει, εφόσον παρουσιάζεται ότι δεν τον έχει, αποδίδοντας στον άλλο ότι εκείνος τον έχει, για να μπορεί ο ίδιος να «είναι» με ασυνείδητο τρόπο⁷, ο φαλλός εννοείται. Τελικά χάνει και τα δυο, καθώς ενώ προκαλεί την επιθυμία του Άλλου, θέτει τον εαυτό του σε ανικανότητα να απαντήσει στην προκληθείσα επιθυμία. Με άλλα λόγια, κάποιος κάνει τα πάντα για να πλησιάσει το αντικείμενο της επιθυμίας του, και όταν παρουσιάζεται η ευκαιρία, κάνει πίσω.

Από την άλλη μεριά στη διαστροφή το υποκείμενο δεν δέχεται την εναλλακτική τού «είναι» ή τού «έχειν». Αρνείται την τομή. Στη φαντασιακή πρωταρχική σχέση (πρώτος χρόνος του Οιδιποδείου συμπλέγματος) όπου υπάρχει το τρίγωνο μητέρα, παιδί φαλλός, ο μελλοντικός διάστροφος επιλέγει το νόμο της μη αντίθεσης: και «είναι» και τον «έχει». Αυτό προέρχεται από τη σχάση: «η μητέρα έχει τον φαλλό» και η «μητέρα είναι ευνουχισμένη από τον πατέρα⁸». Σε καμία δομή δεν υπάρχει πλήρης αποδοχή του ευνουχισμού. Στην νεύρωση υπάρχει αποδοχή και ύστερα απώθηση, στη διαστροφή υπάρχει απάρνηση.

Όλες οι μορφές της διαστροφής προκύπτουν πριν το Οιδιπόδειο σύμπλεγμα. Πριν ακόμη το παιδί έχει ξεχωρίσει τον εαυτό του από τον Άλλο. Στις 24 Ιουνίου⁹ ο Λακάν διευκρινίζει πως οι δυσκολίες δημιουργούνται στην αρχική διαδικασία συγκρότησης του υποκειμένου,

⁵ I. Morin, « La perversion de la loi II », in *Psychanalyse*, numéro 31, Toulouse, èrès 2014/3, σ. 17.

⁶ G. Chaboudez, « Devenir de l'articulation perverse », *ο. π.*, σ. 399.

⁷ Στο ίδιο, σ. 399.

⁸ I. Morin, « La perversion de la loi I », in *Psychanalyse*, numéro 29, Toulouse, èrès 2014/1, *ο. π.*, σ. 10.

⁹ J. Lacan, le séminaire, livre VI, *Le désir et son interprétation*, Gaogoa, σ. 300, διάλεξη της 24^{ης} Ιουνίου.

στις ταυτίσεις. «Είναι στο μέτρο που κάτι υπάρχει ήδη, που διαγράφεται ήδη μια σχάση, *schize*, μεταξύ της πρόσβασης στη συμβολική ταύτιση, πρωταρχική σχέση με τη μητέρα και τις πρώτες *Verwerfungen*¹⁰ στη σχέση, στο μέτρο που αυτές αρθρώνονται στη δεύτερη φαντασιακή ταύτιση του υποκειμένου με την κατοπτρική του μορφή *i(a)*, αυτό είναι που χρησιμοποιείται από το υποκείμενο για να συμβολοποιήσει [...] τη σχισμή[...]. Και εδώ ο φαλλός είναι το ουσιώδες σημαίνον στοιχείο, εφόσον είναι αυτό που αναδύεται από τη μητέρα ως το σύμβολο της επιθυμίας της».

Στο στάδιο του καθρέφτη, πέρα από τη ναρκισσιστική πραγμάτωση, το παιδί θα αντιληφθεί, αφ' ενός, τι αντικείμενο συνιστά το ίδιο για τη μητέρα και αφετέρου θα αντιληφθεί ότι το αντικείμενο αγάπης (η μητέρα) πιάνεται, αιχμαλωτίζεται από κάτι που το ίδιο (το παιδί) ως αντικείμενο, δεν καταφέρνει να εξαλείψει. Δηλαδή όπως το διδάσκει ο Λακάν, στο σεμινάριο *IV Σχέση αντικειμένου*, το παιδί δεν καταφέρνει να εξαλείψει μια νοσταλγία που ανάγεται στο έλλειμμα του ίδιου του αντικειμένου αγάπης (τη μητέρα)». Ο Βλάσης Σκολίδης συμπληρώνει : « αναφέρεται στην νοσταλγία που η μητέρα τρέφει απέναντι στην απουσία φαλλού, το *penisneid*¹¹, την απουσία που την προσδιορίζει συμβολικά ως γυναίκα¹² ». Οποιοδήποτε πραγματικό αντικείμενο ερχόμενο ως υποκατάστατο δεν μπορεί να καλύψει αυτήν την έλλειψη φαλλού στην μητέρα.

Στην ίδια συνεδρία στις 24 Ιουνίου 1959, ο Λακάν σημειώνει ακριβώς, πως στη διαστροφή, το υποκείμενο ταυτίζεται με τον φαλλό, το αντικείμενο νοσταλγίας, εφόσον φαντασιώνεται ότι είναι ένα αντικείμενο εσωτερικό στη μητέρα. Οπότε το μελλοντικό διάστροφο υποκείμενο απαρνείται ότι λείπει κάτι στη μητέρα όπως και στο ίδιο. Η διαδικασία απάρνησης ολοκληρώνεται με την απάρνηση του ευνουχισμού στη μητέρα και την υποχώρηση του υποκειμένου στο φαντασιακό προοιδιπόδειο τρίγωνο. Στην ουσία πρόκειται για την απάρνηση του νόμου.

Για την Catherine Millot το «να ομολογεί κάποιος την ενότητα του εγώ, του επιτρέπει το να αποφεύγει [...] την παραίτηση από αντικρουόμενες επιθυμίες και κυρίως να αποφεύγει την πραγματικότητα του «ευνουχισμού» της μητέρας και της απειλής που τον βαρύνει¹³». Αναφερόμενη στους

¹⁰ *Verwerfungen* : απόρριψη, αποκλεισμός.

¹¹ *Penisneid* : φθόνος του πέους.

¹² Β. Σκολίδης, *Αγαλλίαση και κατάθλιψη στο στάδιο του καθρέφτη*, στο Fort-Da, τεύχος δεύτερο, εκδ. Ψυχογιός, Αθήνα 2014, σ. 26.

¹³ C. Millot, *Gide Genet Mishima, intelligence de la perversion*, σ. 133, Gallimard, 1996.

συγγραφείς Αντρέ Ζίντ και Γιούκιο Μίσιμα¹⁴, θεωρεί πως και για τους δυο, η διαστροφική δόμηση τους, ξεκινά με το ότι υπήρξαν μοναδικά αντικείμενα γυναικείας προσήλωσης, σφιχτά κλεισμένης πάνω τους. «Στον Μίσιμα όπως και στον Ζίντ παιδί, έλλειψε μια εικόνα εαυτού την οποία διαμορφώνει το άτομο μέσω της εικόνας του άλλου στον οποίο αναγνωρίζεται. Αυτά τα παιδιά δεν είχαν όμοιο: είναι ότι δεν είχαν το ταίρι τους. Αντικείμενα, παρόλα αυτά, μιας τόσο μεγάλης προσκόλλησης, ήταν σαν να τους έλλειψε, γράφει, η αγάπη που συγκρίνει και έτσι εισάγει στην αδελφική κοινότητα. Μοναδικός, ο καθένας ήταν χωρίς άλλον ίσον με αυτόν, στερημένος από ανταγωνιστή¹⁵.» Και συνεχίζει, ότι μη έχοντας πάρει αγάπη με έλλειψη, θα μείνουν μπερδεμένα για πάντα η επιθυμία του έχειν και η επιθυμία του είναι.

Το παιδί που δομείται διάστροφα, όντας το « πράγμα » της μητέρας, εντελώς εγκαταλελειμμένο σε εκείνην, όπως αναφέρει η C. Millot, φέρει μέσα του κάτι το απονεκρωμένο σαν να έχει υποκύψει σε μια επιθυμία θανάτου. Ο μόνος τρόπος για να επιβιώσει είναι να ερωτικοποιήσει τον θάνατο.

Ως τώρα είπαμε για το πώς το υποκείμενο στη διαστροφή ταυτίζεται με το φαντασιακό αντικείμενο επιθυμίας της μητέρας, το φαλλό. Θα πούμε τώρα για το αντικείμενο επιθυμίας στο διάστροφο υποκείμενο: το αντικείμενο εδώ δεν είναι συμβολοποιημένο και ίσως σ' αυτό έγκειται η ωμότητα του διάστροφου. Το διάστροφο υποκείμενο τοποθετείται ως φαλλός για τον Άλλο ενώ τον έχει (το φαλλό) στο αντικείμενο. Για το διαστροφικό ο άλλος είναι μόνο ένα αντικείμενο που εξυπηρετεί μια ανάγκη. Εφόσον απαρνείται τον ευνουχισμό δεν βλέπει τον άλλο ως διηρημένο υποκείμενο. Αυτό στο οποίο στοχεύει ο διάστροφος ασυνείδητα είναι η απόλαυση του Άλλου. Η σχάση προκύπτει από την απάρνηση. Το διαστροφικό υποκείμενο « είναι » και « έχει » και έτσι έχουμε μια ορισμένη « φυσική προσομοίωση της τομής [...] αυτό που το υποκείμενο δεν έχει, το έχει το αντικείμενο. Και αυτό που το υποκείμενο δεν είναι, το ιδανικό του αντικείμενο είναι¹⁶».

Ο διαστροφικός επιλέγει ένα φαντασιακό σενάριο, για να το βάλει σε πράξη με ένα συμβολικό τρόπο ως απόδειξη¹⁷. Με άλλα λόγια το υποκείμενο

¹⁴ Ο Γιούκιο Μίσιμα είναι ο συγγραφέας του θεατρικού έργου που θα παρουσιάσω ως παράδειγμα της δυνατής ή αδύνατης σχέσης ανάμεσα στη νευρωτική επιθυμία και τη διάστροφη επιθυμία.

¹⁵ C. Millot, *ο.π.*, σ. 125.

¹⁶ J. Lacan, le séminaire, Livre VI, *Le désir et son interprétation*, Gaogoa, σ. 300, διάλεξη της 24^{ης} Ιουνίου.

¹⁷ G. Chaboudez, « Devenir de l'articulation perverse », *ο.π.*, σ. 397.

ξεκινά από το ότι είναι αδιαμφισβήτητα το αντικείμενο της επιθυμίας και το γεγονός ότι ο Άλλος απολαμβάνει είναι η απόδειξη εφόσον εκείνο γίνεται το εργαλείο. Το μόνο που μένει είναι να προκαλέσει την απόλαυση. Θέλει να προσφέρει στον Άλλο την απόλαυση Του και έτσι του παίρνει λίγη ως αντάλλαγμα¹⁸. Οπότε αρθρώνει μια μορφή αντίρρησης στην απαγόρευση της αιμομιξίας¹⁹. Η απάρνηση του ευνουχισμού που την ακολουθεί, είναι συγχρόνως η επαλήθευση τής ύπαρξης τού συμπλέγματος²⁰ και τα δεσμά στα οποία υπόκειται το διαστροφικό υποκείμενο.

Παράδειγμα

Ως παράδειγμα θα σας παρουσιάσω και θα σχολιάσω το θεατρικό του Γιούκιο Μίσιμα «Η μαρκησία ντε Σαντ²¹». Θα σχολιάσω την συνάντησης μιας νευρωσικής και μιας διάστροφης επιθυμίας που διαφαίνεται σ' αυτό το έργο. Το γεγονός ότι υπάρχουν δυο διάστροφες δομές δηλαδή αυτή του συγγραφέα Γιούκιο Μίσιμα (σύμφωνα με τον P.-L. Assoun και την C. Millot) και του Μαρκησίου ντε Σαντ κάνει τα πράγματα αρκετά σύνθετα. Ο P.-L. Assoun σε μια συνέντευξη έχει πει για το συγκεκριμένο έργο πως είναι αινιγματικό μια που ο Μίσιμα ταυτίζεται με τη Μαρκησία.

Το υποκείμενο του έργου είναι η Μαρκησία Ρενέ ντε Σάντ. Το αντικείμενο είναι ο Μαρκήσιος, ο οποίος όμως είναι απών σε όλο το έργο εκτός από την τελευταία στιγμή. Εμείς θα ασχοληθούμε κυρίως με τα λόγια της μαρκησίας Ρενέ ντε Σαντ για το σύζυγό της.

Η οικογένεια της Ρενέ σε αντίθεση με την οικογένεια Ντε Σαντ, άνηκε στους ευγενείς είχε αρκετά χρήματα, χωρίς χρέη. Η οικογένεια ντε Σαντ είχε τον τίτλο, είχε όμως και χρέη. Η μητέρα της Ρενέ, η κυρία ντε Μοντρέιγ ήθελε τον τίτλο της αριστοκρατίας, όπως το ομολογεί και η ίδια.

Ο Μίσιμα έχει γράψει πως η μητέρα της Ρενέ εκπροσωπεί την κοινωνία, το νόμο, την ηθική. Θα την έλεγα αδίστακτη, ευκολόπιστη και φυσικά με πολλές αντιφάσεις. Υποδύεται πάντα ένα ρόλο, ανάλογα με αυτό

¹⁸ G. Chaboudez, *ο.π.*, σ. 399.

¹⁹ G. Chaboudez, *ο.π.*, σ. 397.

²⁰ I. Morin, « La perversion de la loi I », in *Psychanalyse*, numéro 29, Toulouse, èrès 2014/1, σ. 9.

²¹ Yukio Mishima, *Η ΜΑΡΚΗΣΙΑ ΝΤΕ ΣΑΝΤ*, Αθήνα 2011.

Ο Μίσιμα έγραψε αυτό το θεατρικό έργο αφού είχε διαβάσει το « Η ζωή του Μαρκησίου ντε Σάντ » του Tatsuhiko Shibusawa το οποίο είναι μια βιογραφία του Μαρκησίου. Το θεατρικό έργο πραγματεύεται το αίνιγμα που ήταν για τον Μίσιμα το γεγονός ότι η μαρκησία εγκατέλειψε τον άνδρα της όταν αυτός βγήκε από την φυλακή.

που τη συμφέρει. Εξαιρετικά γοητευμένη από τον τίτλο της αριστοκρατίας, ενεργεί με παντοδύναμο τρόπο (βγάζοντας τον Σάντ από την φυλακή αλλά κυρίως βάζοντας τον). Την ικανοποιεί ιδιαιτέρως να ελέγχει το ζευγάρι, θα έλεγα να είναι ο τρίτος πόλος και εκδικείται την κόρη της όταν μαθαίνει ότι ενεργεί υπέρ του συζύγου της χωρίς την άδεια της. Στο τέλος του έργου και ενόψει της απελευθέρωσης του γαμπρού της, χάρη στις αλλαγές που έχει επιφέρει η Γαλλική Επανάσταση, δεν διστάζει να τον χαρακτηρίσει από τη μία ως σκουπίδι της ανθρωπότητας και από την άλλη ως ένα ζαβολιάρικο παιδί : Μοιάζει εδώ να υπάρχει ο νόμος της μη αντίθεσης ή της αναστροφής του σημαίνοντος (*retournement du signifiant*) όπως λέει η I. Morin για το διάστροφο υποκείμενο, ώστε να επιτευχθεί η αποφυγή του ευνουχισμού²².

Σε ό,τι αφορά στο ζευγάρι ο Ντονασιάν Αλφόνς Φρανσουά ντε Σαντ, από την αρχή του γάμου του συχνάζει σε πορνεία και επιδίδεται σε όργια. Η I. Morin γράφει γι' αυτόν: «Ο Σαντ έμεινε λοιπόν συνδεδεμένος με ένα νόμο χωρίς εγγυητή, σύμφωνος με την αρχή του αθεϊσμού του, ο οποίος ενσαρκώνεται σε μια φωνή διαταγής για απόλαυση²³». Μόλις πέντε μήνες μετά το γάμο του φυλακίζεται και εκτός κάποιων πολύ μικρών διαλειμμάτων είναι φυλακισμένος (18 χρόνια). Στο έργο παρουσιάζεται η σχέση ανάμεσα στον καλό σύζυγο και το διοργανωτή-ενεργό εκτελεστή οργίων. «Φυσικά», όπως θα έλεγε και ο ίδιος, χρησιμοποιεί όλα τα μέσα για να πετύχει το σκοπό του. Η ανάγκη, όπως είπα ήδη, συνυπάρχει με την ωμότητα και την ερωτικοποίηση του θανάτου, την αιμομιξία. Η ορμή του θανάτου βρίσκεται στο αποκορύφωμά της.

Για τη μαρκησία Ρενέ θα έλεγα ότι είναι αυτή που εκπροσωπεί την πνευματική διάσταση του ζευγαριού στο έργο, θα έλεγα το «είναι», ενώ ο Αλφόνς εκπροσωπεί τη σωματική και την πνευματική διάσταση της «ένωσής» τους. Ένθερμος πιστός στο νόμο της μη αντίθεσης: και « είναι » και τον « έχει ». Όχι μόνο ζει τη σεξουαλικότητα του ως εργένης αλλά και όντας παντρεμένος ζητά τη στήριξη της γυναίκας του για να γλυτώσει από το νόμο για τα σεξουαλικά του εγκλήματα. Εγκλήματα για τα οποία επιχειρηματολογεί μέσω της θεωρίας του.

Ο Μίσιμα γράφει πως η Ρενέ ενσαρκώνει τη συζυγική πίστη. Είναι μια ενάρετη γυναίκα η οποία συνοδεύει και υποστηρίζει το σύζυγό της με λόγο και έργα μέχρι λίγο πριν το τέλος του έργου. Συμμετείχε ωστόσο σε ένα

²² I. Morin, la perversion de la loi I, dans *Psychanalyse* n°29, Toulouse, érès 2014/1, σ. 17.

²³ I. Morin, la perversion de la loi II, dans *Psychanalyse* n°31, Toulouse, érès 2014/3, σ. 17.

όργιο, που όπως λέει, εξαναγκάστηκε από το σύζυγό της. Η μητέρα και η αδελφή της, της προτείνουν επανειλημμένως να χωρίσει. Η ιδέα της μητέρας της είναι να τον χωρίσει από κλίνης ώστε να κρατήσει-σουν τον τίτλο. Η Ρενέ ενάντια στην κοινή γνώμη και φαινομενικά ενάντια στη μητέρα της, ακολουθεί καρτερικά το δρόμο της θυσίας. Επισκέπτεται τακτικά το σύζυγό της στη φυλακή για δώδεκα χρόνια, φροντίζοντας τον με το παρά πάνω. Μπορούμε να σκεφτούμε όπως λέει ο Ζ-Α. Μίλερ²⁴ ότι η υστερία συνίσταται στο να εκχωρεί κάποιος την επιθυμία του, να την ανταλλάσει, κάτι που του προσδίδει μια έφεση προς τη θυσία. Όμως ένα μήνα πριν ο Αλφόνς ελευθερωθεί, εκείνη σταματά να τον επισκέπτεται και αποφασίζει να γίνει μοναχή. Είναι ένα σχέδιο που είχε σκεφτεί, όπως λέει, πολύ καιρό πριν. Το αίτιο είναι ακριβώς εκεί. Τι την κάνει να πάρει μια τέτοια απόφαση ; Ποια είναι η ασυνείδητη επιθυμία αυτής της απόφασης ? Υποθέτω ότι η φαντασίωση που στηρίζει την ασυνείδητη ανικανοποίητη επιθυμία της είναι γύρω από το σημαίνον «αδύνατο»²⁵. Λέει σχετικά : « Εάν τα κρίματα του συζύγου μου έχουν περάσει τα όρια, πρέπει η αρετή μου να τα ξεπεράσει και αυτή²⁶». Ή σε άλλο σημείο λέει για τον Αλφόνς : « Σε όσες ακολασίες και αν επιδόθηκε, αυτό που έκανε, ήταν να αναζητά κάτι το άπιαστο, κι όσες γυναίκες και άντρες κι αν έβαλε στο παιχνίδι, μόνο αυτός συγκρούστηκε κατά μέτωπο με το Αδύνατο. Ο Αλφόνς δεν αγάπησε ποτέ κανέναν²⁷». Για τον εαυτό της λέει, ότι αναζητούσε τρόπους να τον ελευθερώσει αν και ήξερε ότι αμέσως μετά θα την ταπεινώνε, και επίσης ότι « όλα ήταν ακόμα πιο μάταια και από τον πιο αδύνατο έρωτα²⁸... ». Και αλλού λέει : « Ο Αλφόνς δεν είναι παλιάνθρωπος. Είναι ένα κατώφλι ανάμεσα σε μένα και στο αδύνατο, ίσως ανάμεσα σε μένα και στον Θεό²⁹». Σκέφτηκα λοιπόν, πως ο Αλφόνς πράττει αυτό που η Ρενέ έχει ως επιθυμία, να μείνει ανικανοποίητη μέσα από το σημαίνον « αδύνατον». Είναι μέσω της επιθυμίας για το αδύνατο που « παρασύρεται » από τον ντε Σαντ που το πράττει ? Συναντούμε επίσης, την επιθυμία για το αδύνατο σε αυτό που υπήρξε σαγηνευτικό για εκείνη και την οδήγησε να δεθεί με τον Αλφόνς:

²⁴ J-A. Miller, Μαθήματα ακαδ. έτους 1982-83, παράδοση της 26^{ης} Ιαν. 1983, στο Fort-Da, εκδ. Ψυχογιός, Αθίνα 2017, τεύχος τέταρτο, σ. 95.

²⁵ Πράγματι σε διάφορα σημεία στο έργο επανέρχεται στο λόγο της μαρκησίας το σημαίνον « αδύνατο ». Σχετικά με τον ντε Σαντ αλλά και με την σχέση της μαζί του, βλέπε σελίδες 51, 65, 66, 91, 92, 102.

²⁶ Y. Mishima, *ό.π.*, σ. 45.

²⁷ Y. Mishima, *ό.π.*, σ. 65-66.

²⁸ Y. Mishima, *ό.π.*, σ. 92.

²⁹ Y. Mishima, *ό.π.*, σ. 102.

«γυρίζοντας από το ταξίδι του μέλιτος ο Αλφόνς σταμάτησε την άμαξα στην μέση ενός αγρού από κρίνους [...] και λέγοντας ότι θέλει να τους μεθύσει, έβαλε να αδειάσουν ένα βαρέλι κόκκινο κρασί, με πόση έκσταση κάρφωσε τα μάτια του στους ξέχειλους από κρασί κάλυκες των λουλουδιών [...]». Και αλλού: «[...] επιστρέφοντας από το κυνήγι τράβηξε μέσα απ' τα θηράματα έναν λευκό λαγό, ξερίζωσε με γυμνά χέρια την καρδούλα του [...] και μου είπε ότι στον έρωτα, ούτε η καρδιά του λαγού διαφέρει³⁰». Παρενθετικά βλέπουμε εδώ την επιθυμία του διάστροφου όπως λέει ο Λακάν, αναμφίβολα δεμένη γύρω από αισθητικές απαιτήσεις. Ο Σαντ νιώθει τέτοια βεβαιότητα που επιβάλλει παντού τη βία και τη θέληση του. Η έλλειψη είναι κάτι άγνωστο σ' αυτόν. Ο διαστροφικός χρησιμοποιεί τη σαγήνη μέσω της υποτιθέμενης αυθεντίας του, για να επιβληθεί ή/και να τρομοκρατήσει.

Έτσι, συνεχίζει η Ρενέ, « στο τέλος μου γεννήθηκε μια αίσθηση εξωπραγματική. Απ' τη στιγμή που τα σκόρπια ρουμπίνια της μνήμης μου σχημάτισαν ένα περιδέραιο, ένιωσα πως καθήκον μου ήταν να το προστατέψω και να το φροντίσω. Να γίνει ο θησαυρός μου³¹». Την εξιδανίκευση αυτή της βίας του Σαντ η κυρία ντε Μοντρέιγ την απομυθοποιεί λέγοντας ότι το μαστίγιο και τα δηλητηριασμένα κουφέτα, το αίμα των θυμάτων του Σαντ, η μαρκησία τα μεταμόρφωσε σε κολιέ από ρουμπίνια που θέλει να διαφυλάξει σαν το θησαυρό της. Θα λέγαμε ότι με αυτόν τον τρόπο η Ρενέ υπακούει στην κρυφή επιθυμία της μητέρας της να κρατήσει το γάμο της. Η Ρενέ θέλει να ευχαριστήσει τη μητέρα της προσφέροντάς της (αυτό που είναι ο φαλλός του Αλφόνς) τον οποίο θέλει βέβαια να τον έχει και δικό της. Ή αλλιώς « Το υστερικό υποκείμενο προσηλώνεται και αφιερώνεται στην επιθυμία του Άλλου³² ». Μπορούμε, επίσης, να υποθέσουμε πως η Ρενέ επιλέγοντας το μοναστήρι (χώρο μητρικό) επιλέγει ένα δρόμο φαντασιακό που θα την απομακρύνει από την πραγματικότητα όχι όμως και από τον φαλλό εξιδανικευμένο ή/και θανατηφόρο αλλά ουσιώδη τόσο για την μητέρα της όσο και για τον σύζυγο της. Στον τελευταίο της μονόλογο η Ρενέ μεταμορφώνει τον Αλφόνς σε ευσεβή ιππότη και στη συνέχεια σε Ιησού Χριστό. Δεν παραγνωρίζω πως με μία τέτοια μητέρα ή με έναν τέτοιο συγγραφέα, η Ρενέ δεν έχει μόνο στοιχεία νευρωτικής δομής. Υπάρχει ένα κομμάτι αντίφασης – σχάσης σ' αυτήν. Ταλαντεύεται ή μάλλον διχάζεται ανάμεσα στην ενάρετη σύζυγο και αυτήν

³⁰ Y. Mishima, *ό.π.*, σ. 48.

³¹ Y. Mishima, *ό.π.*, σ. 49.

³² Β. Σκολίδης, *Υστερία : Από το σύμπτωμα στην δομή στο Fort-Da*, εκδ. Ψυχογιός, Αθήνα 2017, τεύχος τέταρτο, σ. 89-102.

που έλκεται ασυνείδητα, όπως λέει χαρακτηριστικά, από το σκοτεινό, εγκληματικό, θεϊκό και ακόλαστο, σύζυγο της. Αν επρόκειτο όμως για διαστροφική δομή δεν θα προτιμούσε να μείνει κοντά του και να δέχεται τις ταπεινώσεις του πιστεύοντας όπως στην αρχή του κειμένου ότι μια «πραγματική ένωση υπάρχει ενσαρκώνοντας την απόλαυση του Άλλου³³», ή επιλέγοντας το μοναστήρι δεν θα διαιώνιζε, όπως λέει ο Λακαν για το μαζοχισμό,³⁴ την αρχική κατάσταση (κυνήγι του αδύνατου) σε μια κρυμμένη κατάσταση (μοναχισμός), ασυνείδητης δυστυχίας? Ωστόσο το γεγονός ότι αποσύρεται τελικά στο μοναστήρι θα μπορούσε να ερμηνευτεί ως μια αποδοχή φαντασιακού ευνουχισμού μέσα από την απάρνηση της κοσμικότητας. Ακόμα και αν η Ρενέ υποτάχθηκε για πολλά χρόνια στη φωνή του κυρίου της³⁵ (την μητέρα της? μέσω του συζύγου της?) υπηρετώντας τον ντε Σαντ, στο τέλος του έργου, επιλέγει έναν άλλο δρόμο με τον οποίο ούτε η μητέρα της ούτε ο σύζυγος της είναι σύμφωνοι.

Και το έργο κλείνει

όταν ο μαρκήσιος χτυπά την πόρτα, γέρος πια, κουρελής, χοντρός, κάτωχρος, ξεδοντιασμένος και ζητά από τη γυναίκα του να τον δεχτεί. Η Ρενέ του απαντά μέσω της υπηρέτριας: «Ζήτησε του να φύγει. Και πες του: «Η μαρκησία δεν θα σας ξαναδεί ποτέ πιά³⁶». Το αντικείμενο λέει ο Λακάν «...επιφορτίζεται με αυτήν τη σημασία η οποία είναι να αναζητηθεί σ' αυτό που ονομάζω ώρα της αλήθειας. Το αντικείμενο είναι εκεί πάντα ή πριν την ώρα του ή εκ των υστέρων³⁷». «[...] Η υστερική [...] καλύπτει μέσα στη φαντασίωση μια τρίτη θέση ανάμεσα στο υποκείμενο και το αντικείμενο [...]. Η απόλαυση της είναι να εμποδίσει την επιθυμία [...]. Να εμποδίσει την πραγματοποίηση της επιθυμίας για να είναι η ίδια το διακύβευμα³⁸». Αυτό θα έλεγα για τη στάση της μαρκησίας. Μπορούμε άραγε σε αυτήν την τελευταία στιγμή του έργου, να ακούσουμε ότι το υποκείμενο, η Ρενέ δεν εμφανίζεται ή εξαφανίζεται όταν έρχεται αντιμέτωπη με το αντικείμενο της επιθυμίας της, το τραυματικό του πραγματικού; Δηλαδή με τον ντε Σάντ που εκπροσωπεί το αδύνατο γι' αυτήν;

³³ G. Chaboudez, « Devenir de l'articulation perverse », σ. p. 400.

³⁴ J. Lacan Le séminaire VI, Gaogoa, διάλεξη της 10^{ης} Ιουνίου, σ. 277.

³⁵ G. Chaboudez, « Devenir de l'articulation perverse », ό.π., σ. 399.

³⁶ Y. Mishima, ό.π., σ. 150.

³⁷ J. Lacan le séminaire VI, Gaogoa, διάλεξη της 15^{ης} Απριλίου, σ. 195.

³⁸ J. Lacan, Le séminaire VI, Paris, éd. de la Martinière, Champ freudien, 2013, σ. 500.

Φαίνεται, πως στο νευρωσικό υπάρχει η δυνατότητα προσέγγισης της επιθυμίας του μέσω της μεταφορικής διαδικασίας. Στη Ρενέ παραδείγματος χάριν, η αναζήτηση του ανικανοποίητου στην επιθυμία μέσα από τη σχέση με τον Ντε Σαντ συνεχίζεται από την αναζήτηση του ανικανοποίητου μέσα από το μοναχισμό μαζί με μια αποδοχή του φαντασιακού ευνουχισμού. Αντίθετα στη διαστροφή η πορεία της επιθυμίας δεν μπορεί να λειτουργήσει μεταφορικά. Στο τέλος του έργου ο Ντε Σαντ δεν αναζητά τη σύζυγο του γιατί κάτι άλλαξε μέσα του αλλά επειδή οδηγείται πάντα από την αλυσίδα της απόλαυσης, πιστός στις επιταγές της. Όπως γνωρίζουμε από τη βιογραφία του τίποτε δεν άλλαξε στον τρόπο ζωής του μέχρι το τέλος της. Γι' αυτόν υπάρχει μόνο απάρνηση του ευνουχισμού.

Θα έλεγα λοιπόν, πως η συνάντηση των επιθυμιών τους είναι πράγματι αδύνατη.